

معماری اصفهان

محمد رستمی نجف آبادی

www.ketab.ir

واژه آرا

۱۳۹۰

سرشناسه : رستمی نجف آبادی، محمد ۱۳۴۲ -
 عنوان و نام پدیدآور : معماری اصفهان / محمد رستمی نجف آبادی
 مشخصات نشر : تهران: واژه آرا، ۱۳۸۸.
 مشخصات ظاهری : ۲۴۸ ص.
 شابک : ۷۰۰۰۰ ریال: 978-964-6498-99-0
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 موضوع : معماری اسلامی - - ایران - - اصفهان
 موضوع : اصفهان - - آثار تاریخی
 رده بندی کنگره : ۱۳۸۸ ۷۴۵ ص/DSR ۲۰۷۳
 رده بندی دیویی : ۹۵۵/۹۳۲
 شماره کتابشناسی ملی: ۱۹۳۲۸۸۵

واژه آرا

معماری اصفهان

محمد رستمی نجف آبادی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۰

چاپ: نگارش

صحافی: غزل

شمارگان: ۱۰۰۰

بها: ۷۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۴۹۸-۹۹-۰

تلفن: ۸۸۷۶۹۵۳۲

فهرست

۷	مقدمه
۱۱	فصل اول تاریخ اصفهان
۲۷	فصل دوم تاریخچه صفویان از ظهور تا سقوط
۳۷	فصل سوم معماری بناهای دینی
۶۸	فصل چهارم کلیساها
۸۶	فصل پنجم مدارس
۹۹	فصل ششم کاخ‌ها
۱۲۹	فصل هفتم بازارها
۱۴۱	فصل هشتم کاروان‌سراها
۱۵۳	فصل نهم باغ‌ها
۱۶۸	فصل دهم گرمابه‌ها
۱۷۵	فصل یازدهم آرامگاه‌ها
۱۹۴	فصل دوازدهم پل‌ها
۲۱۲	فصل سیزدهم کتابخانه‌ها
۲۲۹	فهرست منابع

مقدمه

اصفهان آمیزه‌ای از میراث‌های فرهنگی باشکوه و طبیعت زیباست که پیشینه‌ای به قدمت تاریخ تمدن و فرهنگ ایران دارد. موقعیت طبیعی و جغرافیایی اصفهان در مرکز فلات ایران و خاک حاصل خیز سبب وجود جاذبه‌های طبیعی بسیاری از جمله رشته کوه‌های عظیم و باشکوه، غارهای طبیعی و باستانی، روستاهای توریستی و تاریخی با شهرت جهانی، دشت‌های هموار، نواحی کویری، دریاچه‌ها و آبشارهای زیبا، چشمه‌های معدنی، کرانه‌های زیبا و دل نشین رودخانه‌های مهمی چون زاینده رود، چشم‌اندازهای زیبای گیاهی به همراه مناطق حفاظت شده متعدد با گونه‌های کم نظیر گیاهی و جانوری سبب شده‌اند که استان اصفهان نه فقط از نظر تاریخی و معماری، بلکه از لحاظ جاذبه‌های طبیعی نیز در زمره مناطق جذاب و دیدنی ایران باشد.

موجودیت تاریخی اصفهان که به هزاره سوم قبل از میلاد می‌رسد سبب شده که این خطه از سرزمین ایران یادگارهای باارزشی از دوره‌های مختلف تاریخی را در دل خود داشته باشد. گفته می‌شود شش هزار اثر تاریخی در استان اصفهان وجود دارد که هر یک از آن که در دوره خاصی ساخته شده، یادآور عظمت آن دوره زمانی است.

معماری با ارزش بناهای تاریخی اصفهان سبب شده که برخی از آثار تاریخی منطقه مانند: میدان بزرگ نقش جهان در فهرست آثار ثبت شده سازمان ملی یونسکو قرار گیرند. مسجدهای قدیمی با ارزش معماری فوق‌العاده، کاخ‌های تاریخی با معماری بی‌نظیر، آتشکده‌های باستانی، باغ‌های باشکوه، کاروان‌سراهای تاریخی، خانه‌ها و عمارت‌های قدیمی با معماری خاص کویر همراه با بادگیرهای مخصوص، پل‌های تاریخی با ساختی کم نظیر همراه با دیدنی‌ترین بازارهای شرق از دیدنی‌های تاریخی استان اصفهان هستند که در شهرستان‌های مختلف استان پراکنده شده و همواره نظر

فرهنگ‌دوستان و جهانگردان را به خود جلب نموده است. مجموع آثار طبیعی و تاریخی یاد شده، اصفهان را در فهرست دیدنی‌ترین مناطق ایران قرار داده است. استان اصفهان نه تنها نماینده شایسته‌ای برای معرفی فرهنگ و تمدن غنی ایران به میهمانان خارجی است، بلکه بازدید از این خطه خاطرات زیبا و حس غرور انگیزی را در ذهن گردشگران داخلی نیز بر جای خواهد گذارد.

اصفهان، سرزمین مناره‌ها و گنبدهای نیلگون، سرزمین شهد و شکر و خاستگاه افسانه‌های شیرین از زبان مردمی شیرین‌زبان و نکته‌سنج است. شهر اصفهان با تاریخ بسیار کهن و آثار باستانی بی‌شمار، از شهرهای نمونه جهان است و آثار تاریخی آن مجموعه‌ای از بهترین نمونه‌های به جا مانده از سبک‌های گوناگون معماری ایران در طول هزاران سال و بیش‌تر است و کیفیت این آثار چنان است که می‌توان گفت بیش‌تر آثار بزرگ و شاهکارهای هنر معماری ایران پس از اسلام در اصفهان قرار دارد.

در آثار تاریخی اصفهان می‌توان انواع و اقسام گنبد سازی، کاشی کاری، گچ‌بری، مقرنس کاری، منبت کاری و خوش‌نویسی را در عالی‌ترین شکل ممکن آن مشاهده کرد. آثاری که نشانگر ذوق هنری کمال یافته و ایمان مذهبی هنرمندان سازنده آن‌هاست و بیننده را چنان مجذوب خود می‌کند که بی‌اختیار به درون زمان و فضای خاص آن‌ها کشیده می‌شود و خود را در جهانی از روشنایی و لطافت و سبک‌بالی احساس می‌کند.

در ادوار مختلف تاریخ این استان آن چه از همه بیش‌تر قابل توجه بوده، عصر صفوی است که عصر کمال و شکوفایی نبوغ معماری و شهرسازی در ایران نام گرفته است. زیباترین و باشکوه‌ترین آثار معماری ایران در همین دوره توسط معماران خلاق و هنرمندی چون محمدرضا و علی اکبر اصفهانی آفریده شد.

از ویژگی‌های مهم در شیوه معماری این دوره، علاوه بر استحکام و زیبایی فرم، درخشش بیان است. در آثار این دوره تابش رنگ و نور و جذابیت سطوح و شکوه چشم گیر آن‌ها، احساس زیبایی خیره کننده‌ای در بیننده ایجاد می‌کند و طنین رنگ‌ها و سطوح مکرر کاشی‌های درخشان به منظره‌ای شفاف، مجرد و روحانی تبدیل می‌شود.

معماری این دوره از لحاظ وسعت و کارایی، بسیار متنوع است و در تمامی ابعاد حیات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مردم حضوری زنده و پویا دارد. باشکوه‌ترین مساجد، عظیم‌ترین میدان‌ها، زیباترین پل‌ها و خیابان‌ها، بزرگ‌ترین بازارها، مدرسه‌ها،

کاروان‌سراها در این عصر ساخته شد و همه در نوع خود در اوج کمال هنری، استحکام و کارایی‌اند و بعضی چنان باشکوه و زیبا و کامل‌اند که گاه نمی‌توان باور کرد دست ناتوان انسان چنین شکوهی را پدید آورده باشد و به راستی چه چیزی جز عشق و آسمان و درک عمیق زیبایی می‌تواند این همه زیبایی را پدید آورده و اصفهان را اصفهان کرده باشد و شاید تنها بتوانیم این گفته پیرلوتی نویسنده فرانسوی را تکرار کنیم که «اصفهان نوینی که شاه عباس بنیاد نهاد، از نظر طرح و نقشه ماورای انتظارات افکار آن زمان بود»^۱.

شهر اصفهان امروزی از نظر طرح و الگو همان شهری است که شاه عباس طرح‌ریزی کرد. خیابان‌کشی‌های عصر شاه عباس با شبکه‌های شطرنجی خود برای عبور چهارپایان احداث شده بود ولی امروز حتی با عبور وسایل نقلیه امروزی مطابقت دارد. شهرسازی عصر صفویه حاوی یک نکته بسیار عمیق و قابل تأمل است و آن این که در پی تحقق بخشیدن به اصلی است که جهان بر حول محور آن در حال گردش است. اصفهان شهر آرمان و عرفان است، اگرچه شهر سیاست، شهر قدرت و شهر اقتصاد نیز هست. در هر حال هر یک از این نمادهای هنری که در قالب معماری عصر صفوی ارائه خواهد شد، می‌توانند به طور گسترده به مثابه عناصر اطلاعاتی و الهام دهنده مورد استفاده شهرسازان و معماران جدید قرار بگیرند تا نتیجه آن ساختن شهرهای زیبایی باشد که جوهره و الگویش برگرفته از تاریخ پر افتخار و هویت ملی مذهبی خودمان باشد و نه کپی برگرفتن از شهرهای دیگران!

نگارش این اثر برای نگارنده هدفی است والا در جواب مزدوران حقیری که با حمایت دشمنان تاریخی این ملت سعی دارند هویت تاریخی درخشان ما را ناجوانمردانه به زیر سوال ببرند. آنان که عامدانه این همه افتخار و شکوه را نادیده گرفته و بنای اصفهان را به یکصد و پنجاه سال گذشته نسبت می‌دهند.

این کتاب خود سندی خواهد بود محکم در مقابل مزدوران قلم به دست بیگانه با این آب و خاک و نگین آن اصفهان که هر خشتش حکم عتیقه‌ای گران‌بها را دارد. گستردگی کار هیچ تناسبی با امکانات در اختیار پژوهشگر ندارد و نگارنده پیشاپیش در مورد هرگونه اشکال و ایراد آن از خوانندگان بزرگوار پوزش می‌طلبد.

۱. پیرلوتی، (۱۳۷۲، ش). سفرنامه به سوی اصفهان. ترجمه بدرالدین کتابی. تهران: نشر آقبال، ص ۱۹۸.